

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم قرآن و حدیث

عنوان

آسیب شناسی آراء خاورشناسان در تحلیل قصص قرآن

(مقالات دایرة المعارف لیدن EQ)

استاد راهنما

دکتر علی راد

استاد مشاور

دکتر محمدعلی مهدوی راد

دانشجو

ربابه درخشانی

ماه و سال دفاع

اسفند ۱۳۹۰

پایان نامه کارشناسی ارشد

رشته علوم قرآن و حدیث

عنوان

آسیب شناسی آراء خاورشناسان در تحلیل قصص قرآن

(مقالات دائرة المعارف لیدن EQ)

استاد راهنما

دکتر علی راد

استاد مشاور

دکتر محمدعلی مهدوی راد

دانشجو

ربابه درخشانی

ماه و سال دفاع

اسفند ۱۳۹۰

«تمام حقوق این اثر متعلق به دانشکده علوم حدیث می باشد.»

تقدیم به محضر:

آقا مهدی صاحب الزمان

«عَجَّلَ اللهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيفُ»

که با آمدنشان قصه ی انتظار هزار ساله ی ما پایان می یابد.

اگه هزار سالم نیای، به انتظارت می شینم برای دیدن رخت، نماز حاجت می خونم
قصه ی انتظارتو، شنیدم از اقا قیا من می دونم یه روز میای، با لشکری از شهدا
سینه سی سینای دیر، قامتی طوبای دیر یاریمیزین بیر نفسی عمر مسیحای دیر
اوندا یداله الی وار، مین ید بیضای دیر هر یر قویسا قدمین جنت اعلا ی دیر
فاطمه نین اوغلدی او، بیر توکی دونیای دیر

تقدیم به دو وجود مقدس

پدرو مادر عزیزم که دوستشان دارم و بر دستان پرمهرشان بوسه میزنم.

تقدیر و تشکر

به مصداق «من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق» بسی شایسته است از اساتید

فرهیخته و فرزانه جناب آقای **دکتر علی راد**

جناب آقای **دکتر محمد علی مهدوی راد**

که با کرامتی چون خورشید، سرزمین دل را روشنی بخشیدند و گلشن سرای علم و

دانش را با راهنمایی های کار ساز و سازنده بارور ساختند؛ تقدیر و تشکر نمایم.

«و یزکیهم و یعلمهم الکتاب و الحکمه».

همچنین از **پدر و مادر عزیز**، دلسوز و مهربانم که در تمام مراحل تحصیل آرامش روحی و

آسایش فکری مرا فراهم نمودند واز دیگر اعضای خانواده ام سپاسگزاری مینمایم.

شکر خدا که هر چه طلب کردم از خدا بر منتهای همت خود کامران شدم.

چکیده

قصص قرآنی حجم گسترده‌ای از معارف قرآنی را به خود اختصاص داده است، خاورشناسان در راستای مطالعات قرآنی واسلا می‌خود، به این موضوع بیش از مباحث دیگر توجه کرده‌اند. آنان همانطور که نسبت به قرآن رویکردهای مختلفی در پیش گرفتند، رویکردشان در مقیاس کوچکتر درباره قصص نیز متفاوت و گاه متناقض است، از اینرو در این پژوهش بر آن شدیم تا برخی دیدگاهها را درباره قصص قرآنی در چند مقاله از مقالات دایرةالمعارف قرآن (لیدن) نقد و آسیب شناسی کنیم. عناوین مقالات مورد بررسی در این پژوهش بدین ترتیب است Punishment Myths and Legends in the Quran (Angelika Neuwirth)؛ Narratives (Claude Gilliot)؛ Stories (David Marshall). البته در کنار آسیب شناسی آراء نویسندگان، زوایای نگاهی و بسترهای شکل‌گیری و مبانی استنباط شده و زوایایی چون ساختار و روش تحقیق و منابع نیز تحلیل و نقد شده‌اند. در مجموع مقالات مشتمل بر شبهاتی بودند: مقاله قصص مشتمل بر قرآن ساخته ذهن پیامبر اسلام، قصص قرآن واسطوره و افسانه، لقمان شخصیتی افسانه ای، تصرف در جمع قرآن وعدم تناسب و وحدت موضوعی در سوره‌ها، حروف مقطعه و مفهومی جدید، مریم خواهر هارون، پدر ابراهیم، یعقوب پسر ابراهیم و محمد پیامبر عرب، مقاله قصه‌های عذاب اقوام پیشین مشتمل بر تاریخگذاری آیات قصص، مقاله اسطوره‌ها و افسانه‌ها در قرآن مشتمل بر شبهات تاثیر پذیری قرآن در بیان قصص از کتب و متون گذشته، تاثیر پذیری قرآن در بیان قصص از فرهنگ زمانه، اسطوره و افسانه بودن قصص قرآنی و شخصیت‌های قرآنی، عفریت انتقال دهنده تخت ملکه سبا، قرآن وسخن کاهنان، آدم و برهنگی در بهشت، تاثیر آیین یهود بر اسلام (روزه داری)، که تمام شبهات با استفاده از ادله قرآنی، روایی و تاریخی پاسخ داده شدند نتایج حاصل از نقد این شبهات، رد ونفی غالب ادعاهای خاورشناسان این مقالات بود. از دیگر رویکردهای خاورشناسان در مقالات توجه به مباحث اهداف و ویژگیهای قصص و اهمیت آنها بود، که غالباً در ادعاهایشان در این موارد سازگار با مبانی قرآنی واسلا می‌بود. مقالات از نظر ساختار شکلی غالباً مشتمل بر مولفه‌های یک مقاله دایرةالمعارفی بودند و ولی از نظر ساختار محتوایی عدم انسجام مباحث و پراکنده‌گویی از جمله اشکالات وارد بر ساختار آنها بود. در بحث روش شناسی مقالات نیز در این سه مقاله عدم ورود و خروج مناسب و منطقی به مباحث وعدم استناد مباحث، عمده اشکالات وارد بر روش مقالات بود. در بررسی منابع مقالات نیز خاورشناسان غالباً از آثار مستشرقین استفاده کرده و از میان منابع اسلامی نیز غالباً به منابع اهل سنت روی آورده بودند. در کل با توجه به سه مقاله مورد بررسی در این پژوهش غالب رویکرد خاورشناسان، بررسی شکلی و ساختاری و طبقه بندی زمانی قصص قرآنی و بحث درباره ماهیت قصص و شخصیت‌های داستانی بود که غالباً به دلیل کم دقتی و اغفال و عدم استفاده از منابع معتبر و صحیح دچار کج فهمی‌هایی درباره این موضوعات شده بودند.

کلیدواژه: قصه‌های قرآن، دایرةالمعارف قرآن EQ، خاورشناسان، نقد و بررسی، اسطوره، اقتباس

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول.....	۱۵
کلیات و مفاهیم.....	۱۵
۱.۱ کلیات.....	۱۷
۱.۱.۱ پیشگفتار.....	۱۷
۱.۱.۲ بیان مسأله.....	۱۸
۱.۱.۳ سوالات تحقیق.....	۱۹
۱.۱.۴ فرضیات تحقیق.....	۱۹
۱.۱.۵ ضرورت و اهداف.....	۱۹
۱.۱.۶ پیشینه بحث.....	۲۰
۱.۱.۷ چارچوب نظری تحقیق.....	۲۰
۱.۱.۸ نتایج علمی و عملی تحقیق.....	۲۱
۱.۱.۹ اروش تحقیق.....	۲۱
۲.۱ مفاهیم.....	۲۸
۱.۲.۱ قصه.....	۲۸
۱.۲.۲ استشراق.....	۲۸
۱.۲.۳ آسیب شناسی.....	۲۹
۱.۲.۴ دایرة المعارف.....	۲۹
۳.۱ معرفی منبع اصلی تحقیق.....	۳۰
فصل دوم تحلیل و آسیب شناسی مقاله «قصص» اثر کلود گیلیوت.....	۳۵
۲.۱ ساختار شناسی.....	۳۸
۲.۱.۱ عنوان.....	۳۸
۲.۱.۲ مقدمه.....	۳۹
۲.۱.۳ بدنه اصلی.....	۳۹
۲.۱.۴ منابع وارجاعات.....	۴۷
۲.۲ نقد ساختار.....	۴۸

۴۸.....	۲.۲.۱ کاستی های مقاله
۴۹.....	۲.۲.۲ نکات مثبت
۴۹.....	۲.۳.۱ اکتشاف و انتظام آراء و مبانی معرفتی گیلیوت در باب قصص
۵۰.....	۲.۳.۱ الهی بودن منبع قرآن
۵۲.....	۲.۳.۲ نقد مبانی معرفتی گیلیوت در مقاله قصص
۵۴.....	۲.۳.۳ اسطوره بودن قصص قرآنی
۵۵.....	۲.۳.۴ لقمان شخصیتی افسانه ای!
۶۱.....	۲.۳.۵ تصرف در جمع قرآن وعدم وحدت موضوعی و تناسب معنوی آیات
۶۳.....	۲.۳.۵.۱ جمع قرآن در زمان پیامبر یا صحابه؟
۶۵.....	۲.۳.۵.۲ ترتیب توقیفی آیات
۶۸.....	۲.۳.۵.۳ عدم تحریف قرآن
۶۹.....	۲.۳.۵.۴ تناسب معنوی آیات و وحدت موضوعی سوره ها
۸۱.....	۲.۳.۶ حروف مقطعه و مفهومی جدید
۸۳.....	۲.۳.۶.۱ طه
۸۴.....	۲.۳.۶.۲ صاد
۸۶.....	۲.۳.۷ مریم خواهر هارون!
۸۷.....	۲.۳.۷.۱ پیشینه شبهه
۸۷.....	۲.۳.۷.۲ نام مریم در قرآن
۸۸.....	۲.۳.۷.۳ اصل و نسب مریم مادر عیسی
۸۹.....	۲.۳.۷.۴ نظر علمای مسلمان درباره عبارت «یا اخت هارون»
۹۴.....	۲.۳.۸ پدر ابراهیم!
۹۵.....	۲.۳.۸.۱ واژه آزر در لغت
۹۶.....	۲.۳.۸.۲ اصل و نسب آزر
۹۷.....	۲.۳.۸.۳ آزر پدر ابراهیم!
۱۰۳.....	۲.۳.۹ یعقوب نوه ابراهیم؟
۱۰۶.....	۲.۳.۹.۱ نافله
۱۰۶.....	۲.۳.۹.۲ وراء
۱۰۸.....	۲.۳.۹.۳ وجه تسمیه یعقوب

۱۰۹ ۲.۳.۱.۰ آراء مثبت و سازگار با مبانی فکری قرآن و اسلام
۱۰۹ ۲.۳.۱.۰.۱ اهمیت قصص
۱۰۹ ۲.۳.۱.۰.۲ قصص در سوره‌های مکی
۱۰۹ ۲.۴. روش‌شناسی
۱۰۹ ۲.۴.۱ روش ورود به بحث
۱۱۰ ۲.۴.۲ روند بحث
۱۱۱ ۲.۴.۳ روش خروج از بحث
۱۱۲ ۲.۴.۴ روش بهره‌گیری از منابع
۱۱۲ ۲.۵. نقد روش
۱۱۳ ۲.۵.۱ نکات مثبت روش مقاله «قصص»
۱۱۴ ۲.۵.۲ نقطه ضعفها و بیان پیشنهادات
۱۱۶ ۲.۶. نقد منابع
۱۱۸ فصل سوم تحلیل و آسیب‌شناسی مقاله «قصه‌های عذاب اقوام پیشین» اثر دیوید مارشال
۱۲۰ ۳.۱ ساختارشناسی مقاله قصه‌های عذاب اقوام پیشین
۱۲۰ ۳.۱.۱ عنوان
۱۲۰ ۳.۱.۲ مقدمه
۱۲۱ ۳.۱.۳ بدنه اصلی
۱۲۴ ۳.۱.۴ منابع
۱۲۵ ۳.۲ نقد ساختار مقاله «قصه‌های عذاب اقوام پیشین»
۱۲۷ ۳.۳ نقد مبانی معرفتی و آراء مارشال در مقاله «قصه‌های عذاب اقوام پیشین»
۱۲۷ ۳.۳.۱ مبنای تقسیم سوره‌ها توسط مارشال
۱۲۸ ۳.۳.۱.۱ تاریخگذاری سوره‌های قرآن
۱۲۹ ۳.۳.۱.۲ پیشینه بحث تاریخگذاری در آثار مستشرقان
۱۳۰ ۳.۳.۱.۳ مارشال و سوره‌های حاوی قصص
۱۳۱ ۳.۳.۱.۴ رویکرد بیرونی
۱۳۵ ۳.۳.۱.۵ رویکرد درونی
۱۳۹ ۳.۳.۱.۶ تقسیم بندی سوره‌ها از دیدگاه دانشمندان مسلمان

۱۴۳	۳.۴ روش‌شناسی مقاله
۱۴۵	۳.۵ نقد روش
۱۴۵	۳.۵.۱ انتظم و انتظام
۱۴۵	۳.۵.۲ مبنای نظری نویسنده و پیشینه
۱۴۶	۳.۵.۳ بررسی مفاهیم اولیه
۱۴۶	۳.۵.۴ ارائه ادله‌ی مستند و منطقی
۱۴۶	۳.۵.۵ پیشینه تحقیق
۱۴۷	۳.۶ نقد منابع
۱۵۴	فصل چهارم تحلیل و آسیب‌شناسی مقاله «اسطوره‌ها و افسانه‌ها در قرآن» از آنجلیکا نیورت
۱۵۶	۴.۱ ساختارشناسی
۱۵۷	۴.۱.۱ عنوان
۱۵۷	۴.۱.۲ مقدمه
۱۵۹	۴.۱.۳ دانه اصلی
۱۸۵	۴.۱.۴ منابع وارجاعات
۱۸۵	۴.۲ نقد ساختار
۱۸۶	۴.۲.۱ گزینش عنوان مناسب
۱۸۶	۴.۱.۶ مقدمه کامل و جامع
۱۸۷	۴.۱.۷ عدم پرداختن به کلیات و پیشینه بحث
۱۸۷	۴.۱.۸ تناسب عنوانهای فرعی و اصلی
۱۸۷	۴.۱.۹ انسجام میان مباحث
۱۸۸	۴.۱.۱۰ وحدت موضوع
۱۸۸	۱.۱۷ نقد مبانی و آراء معرفتی نیورت در مقاله اسطوره‌ها و افسانه‌ها در قرآن
۱۹۰	۴.۱.۱۲ قصص قرآن، اسطوره و افسانه
۱۹۰	۴.۱.۱۳ نقد شبهه
۱۹۱	۴.۲.۱.۱ اسطوره‌ها
۱۹۲	۴.۲.۱.۲ پیشینه شبهه
۱۹۵	۴.۲.۲ مفهوم‌شناسی اسطوره

۱۹۵ ۴.۲.۲.۱ اسطوره در لغت
۱۹۸ ۴.۲.۲.۲ اسطوره در اصطلاح
۱۹۹ ۴.۲.۲.۳ اسطوره در قرآن
۲۰۱ ۴.۲.۲.۴ اهداف اسطوره نامیدن قصص قرآن
۲۰۲ ۴.۲.۳ قصص قرآن از اسطوره تا واقعیت
۲۰۴ ۴.۲.۳.۱ ادله تاریخی
۲۰۵ ۴.۲.۳.۲ ادله قرآنی
۲۱۰ ۴.۲.۳.۳ دلیل عقلانی
۲۱۱ ۴.۲.۳.۴ تناقض میان آراء خاورشناسان درباره قصص قرآنی
۲۱۲ ۴.۲.۴ تاثیر پذیری از فرهنگ اسطوره پردازی زمانه
۲۱۴ ۴.۲.۴.۱ پیشینه شبهه
۲۱۵ ۴.۲.۴.۲ نقد شبهه
۲۱۵ ۴.۲.۴.۳ فرهنگ عرب و اسطوره پردازی؟
۲۲۱ ۴.۲.۴.۴ برخورد قرآن با فرهنگ اسطوره پردازی و اسطوره پردازان
۲۲۲ ۴.۲.۵ قصص قرآن و متون گذشته
۲۲۴ ۴.۲.۵.۱ پیشینه شبهه اقتباس قرآن از کتب و متون گذشته
۲۲۵ ۴.۲.۵.۲ نقد شبهه
۲۳۳ ۴.۲.۶ قرآن و سخن کاهنان
۲۳۳ ۴.۲.۶.۱ پیشینه شبهه
۲۳۵ ۴.۲.۶.۲ کاهن و کهنات
۲۳۸ ۴.۲.۶.۳ نقد شبهه
۲۴۰ ۴.۲.۶.۴ سجع در لغت
۲۴۲ ۴.۲.۷ تاریخ و قرآن
۲۴۴ ۴.۲.۸ داستانهای قرآنی
۲۴۴ ۴.۲.۹ حضرت آدم
۲۴۵ ۴.۲.۹.۱ برهنگی در بهشت
۲۴۹ ۴.۲.۹.۲ میوه ممنوعه و عدم تکامل دانش بشر
۲۵۰ ۴.۲.۹.۳ اختراع لباس

۲۵۲ ۴.۲.۱۰. اثرات ایین موسی در اسلام
۲۵۳ ۴.۲.۱۱. پیشینه شبهه
۲۵۴ ۴.۲.۱۱.۱. روزه در لغت
۲۵۴ ۴.۲.۱۱.۲. پیشینه روزه و روزه داری
۲۵۶ ۴.۲.۱۱.۳. روزه در قرآن و دین اسلام
۲۵۸ ۴.۲.۱۱.۴. روزه داری در دین یهود
۲۵۸ ۴.۲.۱۱.۵. مقایسه روزه در دین اسلام و دین یهود
۲۵۹ ۴.۲.۱۲. عرفیت و تخت ملکه سبا
۲۶۱ ۴.۲.۱۲.۱. اصف بن برخیا
۲۶۴ ۴.۲.۱۲.۲. سلیمان
۲۶۶ ۴.۲.۱۳. پدر ابراهیم و شکاف اجباری
۲۶۷ ۴.۳. آراء مثبت و سازگار با مبانی قرآنی و اسلامی
۲۶۷ ۴.۳.۱. هدف از بیان داستانها
۲۶۷ ۴.۳.۲. قرآن شکل نهایی مجموعه معارف انبیا
۲۶۷ ۴.۳.۳. اهمیت داستانهای قرآنی
۲۶۸ ۴.۳.۴. مقایسه حضرت مریم ÷ و حضرت فاطمه ÷
۲۶۸ ۴.۴. روش شناسی
۲۶۹ ۴.۴.۱. روش ورود به بحث
۲۶۹ ۴.۴.۲. روند بحث
۲۷۲ ۴.۴.۳. روش خروج از مباحث
۲۷۲ ۴.۴.۴. بهره گیری منابع
۲۷۲ ۴.۵. نقد روش
۲۷۳ ۴.۵.۱. موضوع تحقیق
۲۷۳ ۴.۵.۲. ادله مستند و قطعی
۲۷۳ ۴.۵.۳. روش ورود به بحث
۲۷۴ ۴.۵.۴. انسجام مباحث
۲۷۴ ۴.۵.۵. عدم عنوان دهی مناسب
۲۷۵ ۴.۵.۶. عدم تفکیک انگیزه از انگیزه

۲۷۵	۶. نقد منابع
۲۷۷	فصل پنجم
۲۷۷	قصص از دیدگاه مسلمانان
۲۷۹	۵.۱. معنانشناسی واژه قصه
۲۷۹	۵.۱.۱. قصه در لغت
۲۸۲	۵.۱.۲. قصه در اصطلاح
۲۸۳	۵.۱.۳. قصه در اصطلاح قرآنی
۲۸۴	۵.۲. پیشینه قصه و قصه گویی
۲۸۵	۵.۳. پیشینه تالیف کتب قصص
۲۸۶	۵.۴. تاریخچه تفسیر قصه های قرآن و کاربرد آنها
۲۸۶	۵.۵. اهمیت قصص
۲۸۷	۵.۶. اهداف قصص قرآنی
۲۹۱	۵.۷. روش قصه پردازی قرآن و ویژگیهای قصص قرآنی
۲۹۵	فصل ششم نتیجه گیری
۲۹۷	نتیجه گیری
۳۰۰	پیشنهادات
۳۰۳	فهرست منابع

فصل اول

کلیات و مفاهیم

۱.۱ کلیات

در این قسمت از فصل اول مباحثی کلی درباره موضوع و روش تحقیق ارائه می‌شود، تا خواننده در جریان کلی این تحقیق قرار گیرد.

۱.۱.۱ پیشگفتار

قرآن این کتاب هدایت و انسانساز بنا به فرموده خالق قرآن و انسان از هر نوع شک و تردیدی پاک و منزّه^۱، کلامی حق و بدور از هر گونه اختلاف^۲ و عاری از هر نوع باطلی است.^۳

از نخستین لحظات نزول کلام حق، همواره باران رحمت آیات الهی در ژرفای جانهای پاک رخنه کرده و دل‌های آماده را به حقیقت هستی و ذات ازلی متصل می‌کند، ولی برخی قلبهای تاریک که هیچگاه تاب شنیدن کلامی برتر از سخنان ناقص و ابترشان را نداشتند، پیوسته بر سر راه نشر و گسترش آن موانعی ایجاد کرده‌اند. هر چند هیچگاه نتوانستند در برابر عظمت کلام الهی بیش از چند صباحی دوام بیاورند و عرصه تاخت و تاز در برابر آنرا زود خالی نمودند، ولی این کج فهمی‌ها در آن تاریکی‌های تاریخ دفن نشد بلکه امروز نیز گاه از گوشه و کنار وسعت سرزمین انسانی سر برآورده و اذهان را به سمت شبهه افکنی درباره کلام حق سوق می‌دهد.

از جمله موانع و شبهاتی که در طول تاریخ از لحظه ظهور قرآن، در ذهن برخی انسانهای بیمار و کج فهم و گاه حقیقت جو بروز کرده و امروز نیز پیرو آنها از طرف برخی خاورشناسان مطرح میشود، را میتوان بر اساس ترتیب زمانی و اهمیتشان بدین گونه نام برد:

۱. منبع قرآن و مصدر این کلام مبارک اولین هدفی بود که مخالفان، تیرهای جهل و دشمنی را به طرف آن نشانه رفتند. از اینرو گاه پیامبر رحمت و واسطه ی فیض الهی، را مورد تهاجم تهمت‌های گوناگون قرار داده، شاعر و کاهن و مجنون و ساحرش خواندند و گاه بطور مستقیم بر خود قرآن هجمه‌هایی از جنس شعر و کهانت و سحر وارد نمودند.

۲. در مرحله بعد با توجه به عدم توانایشان در اثبات چنین مدعاهایی، در مقیاسی کوچکتر در برخی از ویژگیهای قرآن شبهه افکنی نمودند. بلاغت و فصاحت و روش بیان و چینش آیات و سوره‌ها در قرآن، مورد اصابت‌تیرهای از جانب مخالفان قرار گرفت.

۳. در مرحله ای دیگر معارف قرآنی، به خصوص قصص قرآنی که تقریباً یک چهارم حجم آیات را به خود

۱. بقره/۲: ﴿ذَلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ﴾

۲. نساء/۸۲: ﴿أَفَلَا يَتَذَكَّرُونَ الْقُرْآنَ وَ لَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللَّهِ لَوَجَدُوا فِيهِ اخْتِلَافًا كَثِيرًا﴾

۳. فصلت/۴۲: ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَ لَا مِنْ خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ﴾

اختصاص داده اند، از جمله هدفهای این گروه بود، که گاه به منبع ومصدر آن وگاه به محتوی ومضمونش وگاه نحوه بیان وچینش آیات داستانی نقصهایی وارد کردند.

با توجه به خیل عظیم این شبهات که اغلب از یک ریشه یعنی عدم قبول قرآن به عنوان کلام حق که بی واسطه و بی هیچ نقصی در اختیار برترین مخلوق الهی قرار گرفته است، نشات می گیرند، از میان آنها گروهی که بر محور ومدار قصص قرآنی می چرخند بیشتر از همه توجه ما را به خود جلب کرده وما را برآن داشت تا با انتخاب برخی مقالات خاورشناسان در دائرةالمعارف قرآن، برخی شبهات در باب قصص را در حد توان و به مدد و یاری خداوند متعال صاحب وحافظ قرآن نقد وآسیب شناسی کنیم.

در این پژوهش که براساس آسیب شناسی نظرات سه نفر از خاورشناسان درباره قصص قرآن تدوین شده است، ابتدا در بخش اول کلیات ومفاهیم ضروری ومقدماتی ذیل موضوع تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است. در سه فصل بعد مقالات انتخاب شده در باب قصص از نظر ساختار وروش ومبانی معرفتی وآراء ومنابع مورد نقد و بررسی قرار گرفته اند و در فصل پنجم کلیاتی از نظرات علمای مسلمان درباره قصص جهت جامعیت بخشی به مباحث، ارائه شده و در پایان نتایج وپیشنهادات لازم مطرح گردیده است. با توجه به اینکه این پژوهش به نقد بررسی سه مقاله با موضوع قصص قرآنی انجام میشود، برای انسجام وانتظام بحث سعی شده است، مطالب به بهترین وممکن ترین روش ترتیب داده شود؛ لذا مقالات باتوجه به محتوی و موضوع به ترتیب مقاله «قصص» کلود گیلیوت، «قصص عذاب اقوام پیشین» دیوید مارشال، «اسطورهها وافسانهها در قرآن» آنجلیکا نویورت تحلیل و نقد شده است. امید است به یاری حق تعالی پژوهشی شایسته وجامع در این موضوع به جامعه عل می اسلا می عرضه گردد. «ومن الله التوفیق»

۱.۱.۲ بیان مسأله

از جمله آثار روشمند خاورشناسان در بررسی مسائل قرآنی، دائرةالمعارف قرآن است که غریبان درآن موضوعات متنوعی از قرآن را مورد مطالعه وتحقیق قرار دادهاند. از جملهی این موضوعات، بررسی قصص قرآنی است. مقالات این دائرةالمعارف که نمایانگر بخشی از دیدگاههای خاورشناسان در این موضوع هستند، اغلب نیازمند بررسیهایی از زوایایی چون: مبانی ومنابع وروش ونتیجه گیری ودآوری است، تا شبهات موجود در آنها نقد و پاسخ داده شود. از اینرو در سه مقاله اصلی این دائرةالمعارف در باب قصص قرآنی، مطالب ضد و نقیض و شبههناکی مطرح شده است که قصد هست، در این پایان نامه ضمن معرفی آراء مطرح در این مقالات به نقد آنها پرداخته شود. این مقالات عبارتند از:

(قصص)(Narratives(Claude Gilliot -

-Punishment Stories (David Marshall) (داستانهای عذاب اقوام پیشین)

-Myths and Legends in the Quran (Angelika Neuwirth)(افسانه‌ها و اسطوره‌ها در قرآن)

اینکه خاورشناسان درباره قصص قرآنی چه ادعاهایی کرده‌اند و تحلیل آنها از قصص چیست و بر چه مبانی این تحلیلها و ادعاها را بیان کرده‌اند و همچنین روش آنها در بیان این ادعاها چگونه است، مسائلی است که این پژوهش در جهت پاسخ‌دهی به آنها انجام می‌گیرد.

۱.۱.۳. سوالات تحقیق

- ۱ - تحلیل خاورشناسان از قصص قرآنی چیست؟
- ۲ - نقد آراء خاورشناسان در تحلیل قصص قرآنی چگونه قابل طبقه‌بندی است؟
- ۳ - اشکالات خاورشناسان درباره قصه‌های قرآنی (موردی و خاص) چیست و پاسخ آنها کدام است؟

۱.۱.۴. فرضیات تحقیق

- ۱ - برخی خاورشناسان قصه‌های قرآن را اسطوره و افسانه دانسته و آنها را به عنوان واقعیت تاریخی نپذیرفته‌اند.
- ۲ - خاورشناسان در تحلیل بیانات خود دارای آسیب‌هایی از جنبه‌ی مبانی، منبع، روش پژوهش و داوری می‌باشند.
- ۳ - خاورشناسان گاه در اصالت تاریخی برخی از قصه‌های قرآنی، گاه در حقیقی بودن آنها و گاه به اقتباسی بودن قصص قرآنی و ... اشکال کرده‌اند. قصص قرآنی مبنی بر حقیقت تاریخی و از منبع وحی الهی است که توسط پیامبر اکرم ﷺ بر مردم اعصار ابلاغ شده است.

۱.۱.۵. ضرورت و اهداف

ضرورت انجام چنین پژوهشی را می‌توان در اثبات حقیقت قصص قرآنی و وسیله‌ای برای فهم عمیقتر اهداف و مقاصد قرآن دانست و نیز اینکه بررسی و تبیین این موضوع محدود به رشته علوم قرآنی نیست بلکه در علم تاریخ و جامعه‌شناسی و اخلاق نیز بسیار مورد توجه است.

- اهداف انجام این پژوهش در این موارد خلاصه می‌شود: ۱- بررسی ادعاهای مستشرقان درباره قصص قرآنی ۲ - اثبات عبث و بیهوده نبودن قصه‌های قرآن و اهداف و مقاصد بلند آنها در جهت اصلاح زندگی بشری در دوره‌های مختلف تاریخی ۳ - اثبات وحیانی بودن داستانهای قرآن ۴ - پاسخگویی به شبهاتی در اثبات رخداد این قصص و هدف و حکمت آنها و ریشه و منبع آنها ۵ - آشنایی با جنبه‌های دیگر روشهای تألیف این گونه آثار توسط

۱.۱.۶ پیشینه بحث

با بررسی‌های انجام شده حول این موضوع تاکنون پژوهش و مقاله و کتاب مستقلی در این موضوع از این زاویه کار نشده است. البته از زوایای دیگر به این موضوع پرداخته شده و پایان نامه‌هایی چون «مقایسه قصص در قرآن و عهدین» (این پایان نامه تحقیقی به بررسی اشتراکات و افتراقات داستانهای انبیاء مشترک در عهدین) عهد قدیم و عهد جدید و قرآن با عنوان (مقایسه قصص در قرآن و عهدین) می‌پردازد. که از جمله مباحث آن بحث درباره واژه قصص و مفردات مشابه آن، جایگاه و اهمیت قصص، اهداف داستانهای قرآن، فوائد قصص، تفاوت قرآن با تاریخ و گزارش تاریخی در شیوه‌های نقل؛ انواع داستانهای قرآن، داستانهای پیامبرانی که در عهدین آمده است امتیازات داستانهای قرآن بر داستانهای عهدین؛ اسلوب قرآن داستانها؛ پایان نامه «تحلیلی از قصص قرآن» (در این پایان نامه موضوعاتی چون مفهوم و تاریخچه پیدایش قصه، قصه و ریشه آن، دیدگاه علم ودین در زمینه قصه، قصه و عرب، قصه در قرآن، گسترده قصه، تحلیلی کلی از قصص قرآن و علل استفاده قرآن از قصه، اهداف قصص قرآنی، ویژگیهای قصص قرآنی، تفاوت قصه‌های قرآن و عهدین، راز تکرار در قصه‌های قرآن، احسن القصص، منابع قصص قرآن مطرح شده است). و نیز کتابهایی چون «بررسی تاریخی قصص قرآن» (نویسنده با کوشش و کاوش دامنه‌دار، علاوه بر قرآن، کتاب‌های پُر شمار تفسیر، حدیث، تاریخ اسلام و عرب، پژوهش‌های فرنگیانی که بیشتر بر سنگ‌نوشته‌ها و کتیبه‌های کهن استواراند، و نیز نوشته‌های یونانی، رومی، تورات و انجیل را کاویده است؛ و با بهره‌گیری از همه منابع گوناگون شرق و غرب، رویدادهای تاریخی قرآن را از دیدی جغرافیایی بخش بندی کرده و رویدادهای هر منطقه جغرافیایی را در جلدی آورده است، رویدادهای جزیره العرب را در نخستین جلد، رویدادهای مصر را در دومین جلد، رویدادهای عراق را در سومین جلد و رویدادهای شام را در چهارمین جلد، و بررسی زندگی و تاریخ پیامبر ﷺ را نیز به جلد پنجم و نهمین (در این کتاب تاریخ بسیاری از پیغمبران و اقوام ایشان و شرح حال امته‌ها و حکام و سرگذشت اقوامی که از هدایت برخوردار شده، یا دچار ضلالت شده‌اند را بیان می‌شود) و مقالاتی با موضوع «قصه‌های قرآن در بیان مفسر المیزان»، «قصص قرآن عبرتی برای خردمندان» تألیف یافته است. در هیچ یک از این پژوهشها به نقد و بررسی دیدگاههای خاورشناسان درباره قصص قرآنی پرداخته نشده است.

۱.۱.۷ چارچوب نظری تحقیق

این پژوهش به طور کلی در پنج فصل تنظیم گردیده است؛ که به طور مختصر معرفی می‌شود: